دام‌های مازاد در مراتع کشور

طرح ملی تعادل دام و مرتع که در دولت خاتمی مطرح شده است، باید به سرعت پیشرفت کند

سعید پورزند

وجود دام‌های مازاد در سراسر کشور به عنوان تهدید مراتع به شمار می‌آید. به عنوان نمونه چندی پیش مهندس منوچهر عابدی مدیرکل منابع طبیعی استان فارس اعلام کرد: فشار ناشی از وجود ۷ میلیون رأس دام در عرصه‌های طبیعی این استان، پوشش گیاهی این مناطق را به نابودی کشانده و ذخایر ژنتیکی با ارزش گیاهی را در معرض انقراض قرار داده است. بر اساس آمار ارائه شده، سطح مراتع کشور ۹۰ میلیون هکتار است که ۲۰۰ هزار خانوار عشایری و ۳ میلیون خانوار روستایی از این مراتع استفاده می‌کنند و با توجه به وجود ۸۳ میلیون واحد دامی، به خوبی می‌توان متوجه اهمیت موضوع حفظ منابع طبیعی و چگونگی چرای بی‌رویه دام‌ها در تخریب مراتع شد.

در واقع با توجه به آنکه تعادل لازم میان مراتع و تعداد دام‌ها برقرار نیست و وجود گونه‌های گیاهی مهاجم نیز تداوم حیات گونه‌های گیاهی مراتع را با خطر تشدید انقراض مواجه می‌کند، با مشکلات و معضلات عمده‌ای مواجه هستیم که در نهایت اثرات منفی خود را در طبیعت همچون فرسایش خاک، خاک و روان آب سطحی و کاهش تدریجی فرسایش خاک، حفظ منابع و ذخایر ژنتیکی گیاهی کشور، بهبود شرایط زیست محیطی، استمرار تولید پایدار علوفه مرتعی، ایجاد شرایط مناسب جهت رشد و تولید دامهایی با کیفیت مناسب، متعادل کردن تولید و مصرف علوفه، جلوگیری از چرای بی‌رویه جهت حفظ پوشش گیاهی و استمرار تولید، ساماندهی عشایر، ساماندهی دام‌های وابسته به عشایر، افزایش تولید علوفه در بخش زراعت متناسب با شرایط منطقه‌ای، تبدیل دیمزارهای کم بازده اراضی شیبدار به مراتع دست کاشت برای افزایش پوشش گیاهی، افزایش تولید علوفه، جلوگیری از فرسایش خاک و...

طبیعی است که اجرای چنین طرحی در سطح کشور با این وسعت باید آثار قابل توجهی به همراه داشته باشد. آنچه که تحت عنوان آثار ناشی از اجرای این طرح اعلام شده، از این قرار است: جلوگیری از هدررفت ۱۵۹ میلیون تن خاک سطحی و ۱۳۹ میلیارد متر مکعب هرز آب، افزایش تولید علوفه کشور از ۲۵ میلیون تن به ۳۱/۵ میلیون تن (نیاز علوفه ۳۴/۳ میلیون تن است)، کاهش ۲۳/۶۷ میلیون واحد دامی سبک از عرصه مرتعی (۲۰ میلیون واحد دامی توسط معاونت دام و ۳/۷۶ میلیون واحد دامی توسط سازمان امور عشایر)، افزایش دام‌های مجاز از ۳۷ میلیون واحد دامی به ۵۲ میلیون واحد دامی در طول ۷ ماه از سال، متعادل شدن جمعیت دام با تولید علوفه مرتعی با توجه به وجود ۳۱/۵ میلیون تن علوفه در کشور در پایان طرح حدود ۱۱۴ میلیون واحد دامی می‌توانند به صورت متعادل از مراتع استفاده کنند که در نهایت حفظ و بالا رفتن ارزش زیست محیطی را به دنبال خواهد داشت.

در چنین شرایطی مهندس ابوالقاسم بهرامی معاون فنی سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور نیز از وجود دام مازاد و چرای دام سبک در مراتع به عنوان عامل عمده تخریب آنها یاد می‌کند؛ «این امر حفاظت، حیات و توسعه پایدار مراتع را با چالش مواجه کرده است. طی برنامه پنج ساله سوم، مدیریت و کنترل مراتع با اجرای برنامه‌ها و شیوه‌های شخصی دنبال شده است که اجرای طرح تعادل دام و مرتع و طرح بهبود و اصلاح مراتع از آن جمله است. رفع چالش میان تولید گوشت قرمز به عنوان یک نیاز اولیه و تخریب مراتع نیازمند برنامه‌ریزی مناسب است و اجرای طرح تعادل دام و مرتع طی دو سال قبل در رفع این مشکل مؤثر بوده است.»

در این میان یکی از راهکارهای ارائه شده برای حل مشکل موجود، گرایش به سوی افزایش پروارندی و دامداری سنگین در جهت حفظ مراتع و کاهش فشار دام سبک عنوان شده است، چرا که ۲۵ درصد ارزش مراتع کشور به بهره‌برداری از علوفه است و ۷۵ درصد ارزش آنها به خاطر حفظ خاک، تولید آب و حفظ ذخایر ژنتیکی می‌باشد. در این میان نمی‌توان نسبت به سرنوشت ۲۰۰ هزار خانوار عشایری (بر اساس آمار ارائه شده) که از طریق دامداری و کوچ به مراتع سرسبز گذران زندگی می‌کنند، بی‌تفاوت بود. به طوری که متمرکز کردن آنها نیازمند سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال برایشان است که این خود علاوه بر بار مالی، مستلزم گذشتن زمان زیادی نیز خواهد بود. چنین نکته حائز اهمیتی از دید مهندس محمد صمدی رئیس سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری پنهان نمی‌ماند؛ «پیش از این تصور می‌شد مراتع ایران یک منبع بی‌پایان است و هیچ کس نگران افزایش جمعیت دام در مراتع نبود. به گونه‌ای که اکنون ۸۳ میلیون واحد دامی در مراتع کشور وجود دارد. حال آنکه توان تولید مراتع ما حداکثر متناسب با ۳۷ میلیون واحد دامی است. اگرچه طی یک برنامه‌ریزی مهندسی به دنبال تعادل دام و مرتع هستیم، ولی مسائل اجتماعی مهمی نیز پیش رو داریم. به طوری که بدون توجه به زندگی عشایر و اینکه معیشت آنها وابسته به دام است، نمی‌توان درصدد کاهش میلیون‌ها واحد دام در مراتع بود و اینجاست که موضوع اشتغال برای عشایر مطرح می‌شود. ایجاد اشتغال نیز موضوعی پیچیده، زمانبر و پرهزینه است.»

شایان ذکر است طرح تعادل دام و مرتع یکی از نیازهای ضروری مدیریت مراتع بوده که سالهاست مسؤولان و برنامه‌ریزان به دنبال راهکار تحقق آن بوده‌اند. از همین رو توجه به شکل‌گیری و اجرای این طرح توسط دولت خاتمی جای تعمق دارد. طرحی که به عنوان یکی از طرح‌های اساسی کشور مطرح است؛ «در سال ۱۳۴۸ سازمان جنگل‌ها و مراتع، طرح مرتع‌داری را به عنوان سیاست اصولی جهت مدیریت مراتع و رسیدن به تعادل دام و مرتع مطرح نمود ولی به لحاظ گستردگی و چندبعدی بودن مسأله، در سال ۱۳۶۳ برای اولین بار طرح تعادل دام و مرتع با همکاری واحدهای زراعت و امور دام مطرح شد که به دلایل مختلف شکل اجرایی به خود نگرفت و در نهایت در سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۰ با پیگیری‌های سازمان جنگل‌ها و مراتع، طرح ملی تعادل دام و مرتع بر اساس ماده ۱۰۴ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی - اجتماعی، مصوب و اجرایی گردید. این طرح در سال ۱۳۸۰ از طریق وزیر جهاد کشاورزی به عنوان یک طرح ۱۰ ساله و یکی از طرح‌های مهم و محوری وزارتخانه به روسای جهاد کشاورزی استان‌ها ابلاغ شد.

در همین ارتباط نکات آماری قابل توجهی پیرامون وضعیت مراتع کشور از سوی معاونت فنی مراتع و خاک سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری ارائه شده است. به طوری که بر اساس تقسیم‌بندی مراتع به سه دسته خوب، متوسط و فقیر، ۱۰/۳ درصد از مراتع دارای وضعیت خوب، ۴۱/۴ درصد از مراتع دارای وضعیت متوسط و وضعیت ۴۸/۳ درصد از مراتع فقیر است. در همین حال ۱۴ میلیون هکتار مراتع علفزار، ۶۰ میلیون هکتار مراتع بوته‌ای و ۱۴ میلیون هکتار مراتع بیابانی به ترتیب با تولید ۲۹۰ کیلوگرم، ۹۲ کیلوگرم و ۲۵ کیلوگرم در هر هکتار همراه هستند. در حال حاضر تولید سالانه مراتع ۱۰/۷ میلیون تن علوفه خشک قابل برداشت مجاز است و حدود ۴۰ درصد از علوفه مورد نیاز دام از مراتع و بیابان‌های کشور تأمین می‌گردد که ۳۸ درصد آن از مراتع کشور است (به صورت غیرمجاز) در حالی که به صورت مجاز حدود ۲۰ درصد را می‌توانند تأمین کنند.

در خصوص اندازه‌های موجود دام، مراتع و تعداد بهره‌بردار هم باید گفت براساس مراتع ممیزی شده کشور متوسط تعداد دام موجود هر دامدار ۸۰ واحد دامی و متوسط سطح مرتع برای هر دامدار ۸۲ هکتار است. ۱۶۵۰ هزار خانوار دامدار، دارای دام سبک در کشور هستند که ۷۸/۵ درصد آن زیر ۵۰ واحد دامی دام دارند و اکثر آنها به گونه‌ای وابسته به مراتع هستند و حدود ۹۱۶ هزار خانوار جمعیت دامدار به مراتع کشور وابسته هستند که بخش قابل توجهی از علوفه مورد نیاز دام خود را از مراتع تأمین می‌نمایند. نکته قابل توجه دیگر اینکه ارزش یک هکتار مرتع ۲۳۲ دلار و ارزش علوفه‌ای آن ۵۷ دلار در هکتار برآورد شده است.

اگرچه براساس طرح‌های مرتع‌داری صورت گرفته، میزان مراتع خوب تولید ۱/۴ برابر، مراتع متوسط تولید ۲/۱۵ برابر و مراتع فقیر تولید حدود ۲ برابر افزایش یافته است اما مشکلات اساسی بر سر ادامه طرح تعادل دام و مرتع نظیر تعدد جمعیت بهره‌بردار، دام مازاد بر ظرفیت مرتع، چرای زودرس، خارج از فصل و شدت بهره‌برداری، فاصله میان وضع موجود با وضع مطلوب، به هم ریختگی نظام بهره‌برداری و تداوم نظام سنتی دامداری وجود دارد که چنین عواملی از نظر مهندس ابوالقاسم بهرامی معاون فنی مراتع و خاک سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری پنهان نمی‌ماند.

از دید وی گامی با موفقیت کامل در این راستا و در برنامه پنج ساله سوم برداشته شد که برخی از قوانین و دستورالعمل‌های لازم نیز برای پشتیبانی ازطرح در برنامه سوم تصویب شد؛ «در این راستا حرکت مثبتی نیز از سوی دستگاه قضایی برای حمایت وحفاظت از منابع طبیعی و مراتع برای عوامل تخریب کننده مراتع انجام شد و اکنون در اکثر استان‌ها دستگاه قضایی به این قبیل مسائل رسیدگی می‌کند. در مجموع در مقایسه با برنامه پنج ساله دوم، حرکت دستگاه قضایی در جهت حفاظت از منابع طبیعی موفق‌تر بوده که البته کافی نیست. از طرفی بخشنامه وزیر کشور در سال ۱۳۸۱ به استانداران که آنها را موظف به توجه جدی در بحث تعادل دام و مرتع کرده توانست هماهنگی‌های خوبی را به وجود آورد.

به هر حال طرح تعادل دام و مرتع به عنوان یکی ازطرح‌های محوری سازمان جنگل‌ها و مراتع و یکی ازطرح‌های اساسی کشور مطرح است و چنین رویکردی در برنامه پنج ساله سوم توانست آمادگی ذهنی لازم را در توجه به این موضوع حائز اهمیت در کشور به وجود آورد چرا که در گذشته شاهد چنین توجهی نبودیم. در کنار این امر، سرمایه‌گذاری اعتباری هم صورت گرفت به طوری که در برنامه سوم تاکنون حدود ۳۵۰ میلیارد ریال هزینه شده است. هزینه انجام شده در قالب برنامه‌های پیش‌بینی شده مثل فعالیت‌های اصلاح و توسعه مراتع، آبخیزداری، ترویج و آموزش بهره‌برداری، فعالیت‌های مرتبط با امور عشایری، کنترل کوچ، مدیریت چرا، کنترل ورود و خروج دام به مراتع، فعالیت‌های مربوط به امور دام و تغییر معیشت دامداری سنتی به صنعتی و تبدیل دام سبک به سنگین صورت گرفته است. آنچه مسلم است ما چالشهای پیش رو را باید به فرصت و ظرفیت تبدیل کنیم وگرنه ممکن است به اهداف طرح تعادل دام و مرتع دست پیدا نکنیم.

ممکن است تولید گوشت قرمز با مشکل روبرو شود

یک جدول با دو شرح ۳۰۸۲

جدول روزنامه ایران دارای دو شرح «عادی و ویژه» است. در صورت تمایل به حل دوشرح ابتدا یکی از شرحها را با مداد حل کرده و سپس با پاک کردن جواب شرح اول، به حل شرح دوم بپردازید.

جدول عادی

افقی:
۱- نیابت - قائم و سربا
۲- از آثار وابنیه تاریخی استان ایلام
۳- یقه آهاری - معکوس -
۴- واحد سطح - عنصر شیمیایی
۵- اطلاعات واقعی و عملی که مبنای استدلال بحث یا محاسبه قرار گیرد - بام دنیا - رنگ سبز تیره
۶- همه داریم - ابر نزدیک زمین - نوازنده
۷- اسم آدری - کشیده شده و امتداد یافته - عضو پرواز پرنده
۸- لقب تیموخان - ویتامین معروف - گسترده و عریض - استغراق
۹- از آثار مشهور عبدالحسین زرینکوب
۱۰- حرف تعجب - پرنده آش سرد کن - تصدیق انگلیسی - بیهوشی
۱۱- واجب و لازم - کردن - تکیه کردن - هزار کیلو
۱۲- تنبل - گل محمدی - آماس
۱۳- آراسته و منظم - رشد و نمو - پرخور خودمانی
۱۴- تکرار آن نام عشق مجنون است - زمینه - ورزش در لفظ بیگانه - جوشهای ریز بدن
۱۵- داستانی از برتولت برشت آلمانی
۱۵- گوهم درون صدف - اطراف و گردآگرد

عمودی:
۱- ماه پنجم سال قمری - لجام زده شده، از نامهای مردان
۲- وادار به خواندن کردن - جهان - کامیون دارای بدک کش باری
۳- وجود نداشتن و حاضر نبودن - مخفف اگر - رسم و آیین - وی
۴- ضد خیر - سرگشته و حیران - مایع حیات - نخست و اول
۵- ناگهانی و سرزده - میسر - درک و فهم - خزنده خوش خط و خال
۶- رهایی و رستگاری - فصل گرم - ساز شاکی
۷- دوست و همدم - حالت دریا - مقابل خاص - گواه
۸- گیاه پرخاع و برگ که تنه ضخیم نداشته باشد و زیاد بلند نشود - والد - نقشه کش، رسم کننده
۹- خرگوش - قیمت و ارزش - حرص و طمع - تلمبه
۱۰- تیربیکاندار - حق عبور کالا - قابل دید
۱۱- مجلس اعیان - خاندان - شهری در استان آذربایجان شرقی - سوغات ترش گجرات
۱۲- بایکوت - خاک صنعتی - کماگیر باستانی - حرف تردید
۱۳- حرف ندا - طبق این اصل امور کشور باید به اتکای آرا عمومی اداره شود - اثر چربی - بزرگی ها و جوانمردی ها
۱۴- همیشگی و ابدی - قد و بالا - بهشت
۱۵- اهل کشور عجایب - گرویدن و عقیده پیدا کردن

جدول ویژه

افقی:
۱- جایی که مردگان را دفن کنند - لوطی
۲- داستانی از جفری آرچر ادیب انگلیسی
۳- از ادات استفهام - فیزیکدان معروف معاصر هندی - افزونی - رود اروپا
۴- کشیده شده - چیق کوچک دسته کوتاه - شاعر طوسی سده پنجم
۵- افسر دهیهم - تکرارش کنید نام پرنده‌ای می‌شود - مجال و فرصت
۶- مرتجع معروف - قسمت لوله‌ای شکل دستگاه گوارش - شادی ویزم
۷- واحد شمارش اسب - سودای ناله - رنگ - بلی در مکالمه
۸- اثری به قلم الکساندر رسکین
۹- بزرگ - خوب و خوش - برابر - شهر روشنایی
۱۰- زمان معین - گذرگاه آب - نوعی حلوا
۱۱- درخت میوه دار - گرفتن از هوا - بهره‌ای از دیدن ندارد
۱۲- بهشت - گردو غبار - دور کعبه گشتن
۱۳- مخفف اگر - زائو نرسان - گیاه رنگزی - از ادات شرط
۱۴- راضیدان و فیزیکدان معروف اکتاتلندی که معادلات مغناطیسی وی هنوز از اعتبار و اهمیت فراوانی برخوردار است
۱۵- سابقاً ورقه حکمیه می‌گفتند - دقت و تنگنجای

عمودی:
۱- نخست وزیر و رئیس جمهور سابق غنا (۱۹۰۹ - ۱۹۷۱) - بزرگوار
۲- خلاف قریب - سخت و دشوار - مخلص و یکدل
۳- پستی و فرومایگی - واحد تنیس - معدن - مطابق روز
۴- عدد یکرقمی - خانه - مظهر سردی - جمع رونزنه
۵- سوغات گجرات - پاسخ - درخت انگور - کفش و پاافزار
۶- زغال - خمیازه - تکیه دادن
۷- اسم - کوچک و حقیر - خانه شاعر - مناسب و بجا
۸- در، در لهجه آذری - زینت ناخن - یقین و اعتقاد
۹- مؤنس - لطیفه - صابون خیاطی - سخنان آموزنده و نغز
۱۰- از نشانه‌های جمع - مبنوت - هوادار
۱۱- از مدعیان سلطنت جنگل - لحظه - سرباز آزموده - هر یک از آلات موسیقی
۱۲- بیگانگان - شیردریایی - نام پیغمبری است - درون دهان
۱۳- محکم کردن - حلقه کوچک
۱۴- باقلاب که به لباس می‌دوزند - ریشه و اصل - کوههای استوار
۱۵- گلگون و سرخ - گامت ماده - رب النوع خورشید
۱۵- دانش ذاتی - افزایش مایع نخاع درون کاسه سر

حل جدول عادی شماره ۳۰۸۰

حل جدول ویژه شماره ۳۰۸۰

جدول ویژه همراه با جوایز ویژه در ایران پیام (نیازمندیهای روزنامه ایران)